

Smedstorpet

Arkeologisk efterundersökning 2022

L2022:9767, Smedstorpet 1:5, Vena socken, Hultsfreds kommun, Kalmar län, Småland

Författare

Andreas Emilsson

Copyright

Kalmar läns museum 2022

Redaktion

Johan Åstrand, Stefan Siverud

Kartor

Publicerade i enlighet med tillstånd

507-98-2848 från Lantmäteriverket

Förlag

Kalmar läns museum

ISSN

1400-352X

Abstract

Keywords: Smedstorpet, earth cellar

The Department of Museum Archaeology at Kalmar County Museum has conducted a monitoring excavation within the property Smedstorpet 1:5, in the municipality of Hultsfred, northeast Småland. The monitoring excavation was carried out due to work due to construction of a power pole that had damaged a previously unknown ancient

remain. The affected ancient remain consisted of the foundation of a building dug into a smaller height. The building probably constituted an earth cellar or other type of simpler building that belonged to the older settlement of Smedstorpet, which, according to the map material, was no longer in use at the time of the land reform in 1853.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syfte och metod	11
Resultat	12
Översiktlig kartstudie	13
Fältarbete	15
Tolkning och åtgärdsförslag	19
Referenser	20
Tekniska och administrativa uppgifter	21

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Sammanfattning

Museiarkeologi sydost har genomfört en arkeologisk efterundersökning för att dokumentera en nyfunnen lämning inom fastigheten Smedstorpet 1:5, Hultsfreds kommun.

Efterundersökningen genomfördes med anledning av att ett arbete med kraftledningsstolpar tangerat en tidigare oregistrerad fornlämning som uppmärksammades av markägaren Helene Karlsson och meddelades till länsstyrelsen i Kalmar län.

Den påverkade fornlämningen utgjordes av en grund till en byggnad som byggts in i en mindre höjd. Troligen har byggnaden utgjort en jordkällare eller annan typ av enklare byggnad som tillhört det äldre bebyggelseläget för Smedstorpet som enligt kartmaterialet inte längre var i bruk vid laga skifte 1853. Bebyggelseläget har registrerats som L2022:9767. Efterundersökningen bekostades av Länsstyrelsen i Kalmar län.

Inledning

Museiarkeologi sydost/ Kalmar läns museum har genomfört en arkeologisk efterundersökning för att dokumentera en nyfunnen lämning inom fastigheten Smedstorpet 1:5, Hultsfreds kommun. Efterundersökningen genomfördes den 21 oktober på uppdrag av länsstyrelsen i Kalmar län.

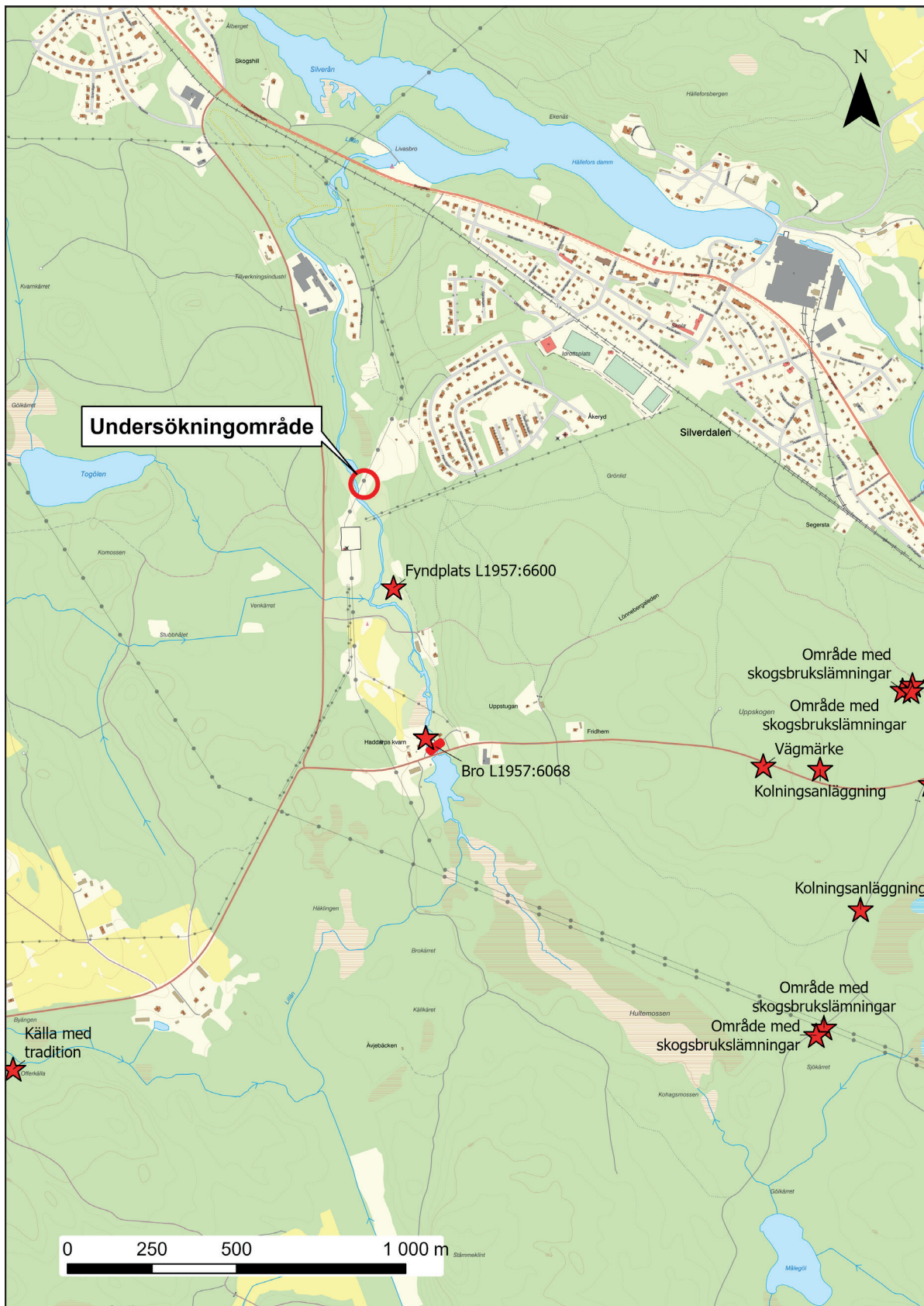
Arbetet genomfördes efter att markägaren Helene Karlsson uppmärksammat länsstyrelsen på att en potentiell fornlämning påverkats i samband med kraftledningsstolpar skulle bytas ut på hennes fastighet.

Topografi och fornlämningsmiljö

Den aktuella platsen ligger ett 20-tal meter öster om Lillån och ca 180 meter från dagens bebyggelse inom Smedstorpet (fig. 1). Den yta som berörts av arbetet med kraftledningsstolparna utgörs av kanten på en mindre höjdsträckning och ytan nedanför denna.

Fornlämningsmiljön i närområdet utgörs av en fyndplats (L1957:6600) för en håleggad tjocknackigyxa som hittats intill ån i en åker. Ytterligare söder utmed ån vid Haddarps kvarn finns vidare

en 41 m lång och 5 meter bred stenvalvsbro med två spann (L1957:6068). Vid en utblick några kilometer bort från den aktuella platsen finns rika fornlämningsmiljöer med bland annat omfattande sammanhang med kolningslämningar och andra historiska industrilämningar. Det finns också ett par stenåldersboplatser och flera fyndplatser. Det finns dock få kända förhistoriska gravar i det direkta närområdet, vilket tyder på att aktivitet under brons- och järnåldern varit mer begränsad.

Figur 1. Den aktuella undersökningsplatsen och omkringliggande registrerade fornlämningar.

Syfte och metod

Syftet med den arkeologisk efterundersökning var att dokumentera en nyfunnen lämning som framkommit vid schaktningsarbeten för byte av stolpar för en luftledning, och att ta vara på de fynd och dokumentera de eventuella konstruktioner och marklager som påträffats. Även förslag på återställning av mark skulle lämnas till länsstyrelsen direkt efter utfört fältarbete.

Ambitionsnivån var grundläggande och skulle enligt förfrågningsunderlaget motsvara att fältarbetet genomfördes under en dag och att rapport-skrivning och registrering i Fornreg maximalt omfattade 2 dagar.

De delar som påverkats av ledningsarbetet ren-sades fram, beskrevs och fotodokumenterades. Fynd som påträffades togs om hand och regist-rerades. Efter registreringen skickades de tillbaka till markägaren då fynden som påträffats i den berörda lämningen och matjordslager var sekun-dära och hade en eftermedeltida datering.

Inga analyser genomfördes då dessa var reserve-rade för lämningar som var medeltida eller äldre.

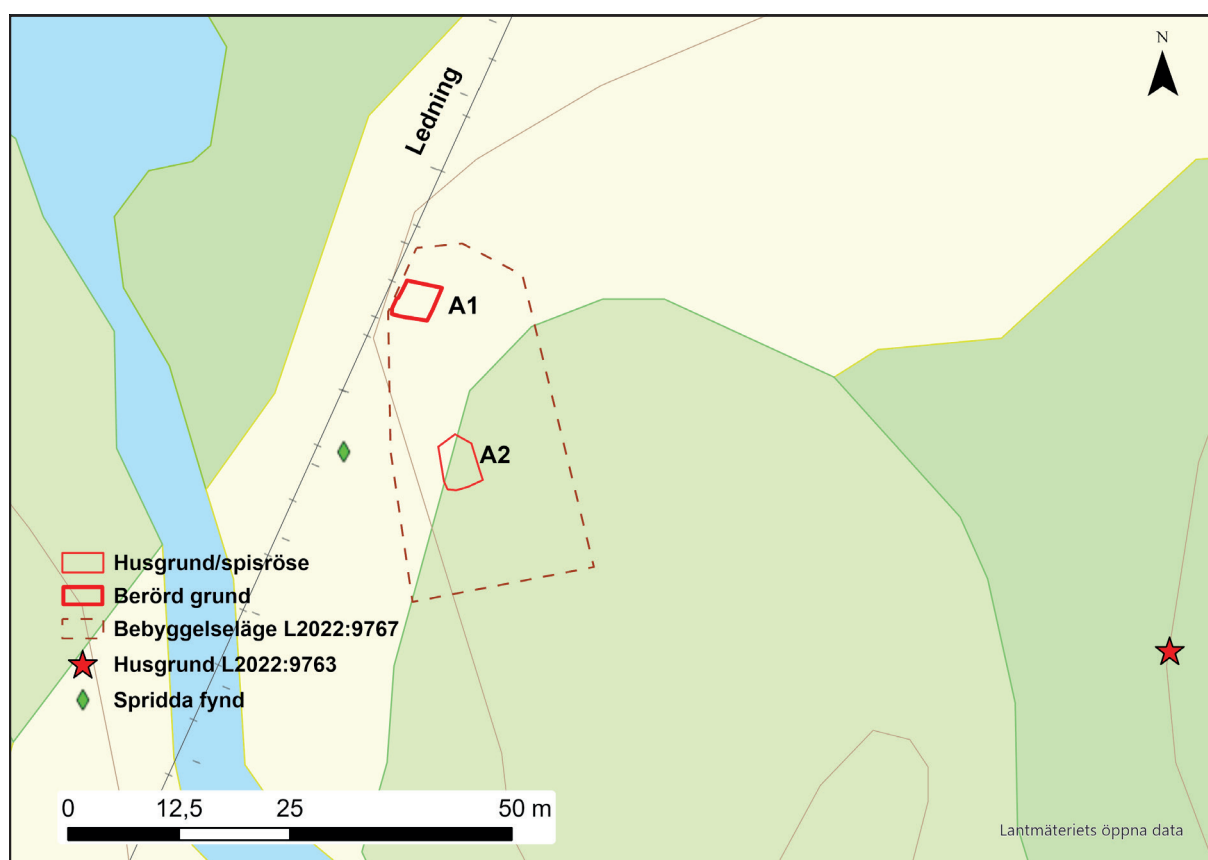
Påträffade lämningar mättes in med RTK-GPS i koordinatsystem Sweref 99TM.

Resultat

Vid den genomförda efterundersökningen kunde det konstateras att kanten på en byggnadsgrund, troligen en jordkällare, som gick in i en mindre höjdsträckning berörts av ledningsarbetet (se beskrivning av A1 nedan samt fig. 2). Vidare hade markägaren Helene Karlsson hittat fynd, bland annat slagg och yngre rödgods strax söder om denna jordkällargrund. Dessa lösfynd var hittade i ett matjordslager strax nedanför en rest av en husgrund med spisiröse, som troligen utgör ett äldre bostadshus/torp (A2). Denna husgrund påverkades dock inte av ledningsarbetet.

Bebyggelseläget med den påverkade grunden till jordkällaren samt husgrunden med spisiröse har registrerats i Fornreg som L2022:9767.

I samband med undersökningen registrerades ytterligare en husgrund, ca 80 m öster om A1 och A2. Denna pekades ut av markägaren Helene Karlsson som en möjlig smedja, då hon under åren hittat mycket slagg vid grunden. Denna grund har registrerats i Fornreg utanför detta uppdrag som L2022:9763.

Figur 2. Plan över inmätta kontexter.

Figur 3. Den äldsta tillgängliga kartan hos lantmäteriet över området är från 1690. Bebyggelseläget för Smedstorpet intill ån motsvarar väl läget för L2022:9767 (LSA: 1690, Avmätning, Lönneberga socken Haddarp nr 1-4).

Översiktlig kartstudie

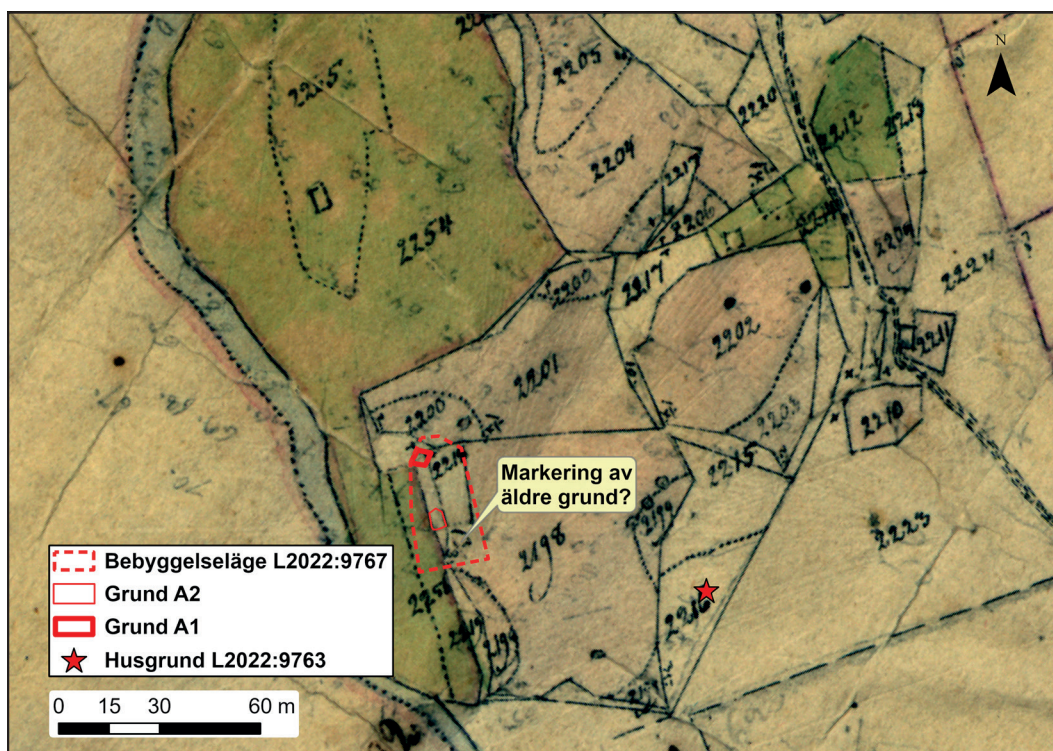
En viktig del i att bedöma åldern på bebyggelse-spåren var att genomföra en översiktlig kartstudie. De äldsta tillgängliga kartorna hos lantmäteriet som berör platsen är från 1690-talet. På den geometriska kartan från 1690 över Haddarp i Lönneberga socken finns ett läge för Smedstorpet utsatt strax intill Lillån (LSA:1690, Avmätning, Lönneberga socken Haddarp nr 1-4). Utifrån denna översiktliga karta förefaller läget väl motsvara platsen med de aktuella grunderna (fig. 3). Smedstorpet ligger vidare på gränsen mellan Lönneberga och Vena socken. Vid upprättandet av en geometrisk karta över utmarken till Hullingryd 1765 återfinns Smedstorpet på samma läge nere vid ån (fig. 4). Kartans detaljnivå över bebyggelsen är dock fortsatt översiktlig. (LSA:1765, Laga delning, Vena socken Hullingryd 1-3) Ungefär 90 år senare på lagaskifteskartan från 1853 har

det dock skett en förändring i läget för bebyggelsen vid Smedstorpet som nu flyttat ca 150 m åt nordöst (LMA:1853, Laga skifte, Ägoutbyte, 08-ven-185) (fig. 5). På kartan går det vidare se att det finns en svag markering strax intill den aktuella inmätning som gjordes av husgrunden med spisiröset. Markeringen i kartan särskiljer sig både från andra utsatta byggnader och röjningsrösen. Ingen trädgård/tomt finns heller utmarkerad och marken beskrivs i akten som åker. Detta indikerar att det äldre bebyggelseläget för Smedstorpet är övergivet i mitten på 1800-talet. Noterbart är vidare att ingen markering på kartan motsvarar grunden A1.

På den ekonomiska kartan från 1945 finns inga utsatta byggnader vid det aktuella läget (Silverdalen, 6F5j45)

Figur 4. Vid år 1765 ligger Smedstorpet på utmarken till Hullingryd och bebyggelseläget överensstämmer relativt väl med 1690 års karta såväl som den aktuella inmätningen. (LSA: 1765, Laga delning, Vena socken Hulingryd 1-3).

Figur 5. Vid laga skifte 1853 har bebyggelsen till Smedstorpet flyttat och ligger nu nordöst om det äldre läget. Noterbart är att det finns en mindre markering i kartan som möjligen representerar det till synes övergivna huset (LMA: 1853, Laga skifte, Ägoutbyte, 08-ven-185).

Figur 6. Jordkällare A1 och delar av den schaktade ytan vid ledningsarbetet. Foto från norr.

Fältarbete

A1- grund till jordkällare

Vid efterundersökningen kunde det konstateras att ledningsarbetet tangerat kanten på en konstruktion som byggts in i ett mindre höjdläge, troligen en stengrund till jordkällare. Att det är en jordkällare framgår av att den är ingrävd i en slänt och att en del av ingången blottlagts där det går att se rester av kallmurad vägg/kant (fig. 6 & 7). I övrigt är den fylld av sten och jord, förmodligen till stor del inrasad men material kan också förts på (fig. 8). Den stenfyllda grunden fortsätter in i slänten, bitvis var den svåravgränsad på grund av vegetationen men uppskattades till sammantaget ca 4x4 m och utifrån den frilagda kanten ca 1 m hög. Ingången är ca 1,2 meter bred.

Den kallmurade kanten vid ingången är uppbyggd av sten med 0,3-0,4 m i storlek, där flera av dem är flata. Den övriga stenen som ligger omrörd varierar mellan 0,05-0,5 m i storlek. I botten fanns ett någon cm tunt grått lager som tolkas som en rest av ett golvlager.

Vid framrensningen hittades en bit slagg/ugnsvägg samt bränt ben (fig. 9). Tidigare har även markägaren Helene Karlsson hittat slagg (se tabell 1). Slaggen har av Johan Åstrand okulärt bedömts som trolig smidesslagg då det handlar om glasaktig, skiktad slagg vilket tyder på ett användande av mycket flussmedel som ett sätt att hålla järnet smidbart under arbetet.

Figur 7. Den framrensade ingång där den vänstra kanten är intakt och kallmurad. I botten finns bitvis ett gråare lager med småsten som möjligen kan utgjort ett golvlag. Foto från väster.

Figur 8. Grunden är fylld av sten och jord, delar sannolikt inrasad med material kan också förts på. Foto från söder.

Figur 9. Fyndmaterial som hittats vid A1. Från väster till höger i ordningen fnr 1-4.

Fyndnr	Anläggning	Vikt (g)	Antal	Material	Sakord	Övrigt
1	A1	54,7	1	Slagg	Slagg	Glasartad slagg. Hittad i norra kanten av A1
2	A1	50	1	Slagg	Ugnsvägg	Trolig ässja/ ugnsvägg, ca 0,75 m från A1.
3	A1	23,1	1	Slagg	Ugnsvägg?	Glasartad slagg med br.lera. Troligen ässja/ ugnsvägg. I igenfyllnad
4	A1	2,8	2	Ben	Bränt ben	I igenfyllnad

Tabell 1. Fynd vid jordkällaren. Allt fyndmaterial har sänts åter till Helene Karlsson efter registrering.

A2 – husgrund med spisoröse

I samband med fältarbetet visade även Helene Karlsson läget för ett hus som legat strax söder om den aktuella byggnaden/jordkällaren upp på höjdläget. Lämningen utgjordes av ett ca 0,8 m högt spisoröse samt en svag upphöjning av marken inom en ca 6x4,5 m stor yta. Möjligen är detta en rest efter boningshuset till den äldre bebyggelsen inom Smedstorpet.

Strax väster om läget för huset nedanför höjden har Helene Karlsson hittat fynd i matjorden av slagg, bränd lera, järnföremål samt yngre rödgods (se tabell 2). Det yngre rödgodset dateras grovt till 1600–1800-tal. Fynden hittades inom markyta som schaktats vid ledningsgrävningen (fig. 10).

Figur 10. Strax intill ledningsstolparna söder om A1 hittade Helene Karlsson fynd i matjorden. Ytan ligger strax nedanför husgrunden A2 som ligger uppe på höjden.

Fyndnr	Anläggning	Vikt (g)	Antal	Material	Sakord	Övrigt
5	Lösfynd	9,1	1	Järn	Söm?	Osäker hästkosöm. Kan ev. vara del av avbruten kniv.
6	Lösfynd	12,9	2	Br.lera	Br.lera	
7	Lösfynd	14,2	1	Slagg	Slagg	Lätt något glasartad slagg
8	Lösfynd	29,6	1	Yngre rödgods	Del av kärl eller större fat	Spår av dekor.
9	Lösfynd	7,3	1	Br.lera		

Tabell 2. Fyndtabell, lösfynd i matjord. Allt fyndmaterial har sänts åter till Helene Karlsson efter registrering.

Tolkning och åtgärdsförslag

Den berörda nedgrävda byggnadsgrunden tolkas som en jordkällare som varit en del av den bebyggelse som funnits vid Smedstorpet före mitten på 1800-talet, där det tolkade huset med spisröse ligger ca 15 m söder om jordkällaren uppe på höjden. Enligt kartmaterialet har det funnits bebyggelse vid detta läge 1690 och som övergetts förelaga skifte 1853. Detta äldre läge för Smedstorpet utgör således en fornlämning och har fått beteckningen L2022:9767.

Jordkällaren tillhör sannolikt inte det äldsta skendet av denna bebyggelse. Generellt byggdes många av Sveriges jordkällare från 1820-talet och framåt och inte sällan i samband med skiftet (Berghlund 2010:6f). Behovet av separat jordkällare hör ofta samman med potatisens ökade betydelse under 1800-talet (Jonsson 2021:30).

Det fyndmaterial i form av spridda bitar slagg och fragment från ässa eller ugn som påträffats styrker vidare det som namnet Smedstorpet antyder; att det funnits en smedja i närområdet. Helene Karlsson pekade ut grunden L2022:9763 som ligger ca 80 m öster om undersökningsområdet, där hon hittat mer koncentrerade fynd av slagg vilket kan tyda på att det är där smedjan legat. Denna byggnadsgrund som helt saknas på kartmaterialet har även lagts in i Fornreg som möjlig fornlämning.

Den genomförda efterundersökningen dokumenterade översiktligt den skadade grunden inom ramen för den satta ambitionsnivån. Inga ytterligare åtgärder föreslås och ingen mer schaktning var planerad inom området.

Referenser

Berglund, A (red). 2010. *Jordkällare - Historik och användning i Jämtland och Trøndelag*. Eldrimner, Nationellt resurscentrum för mathantverk.

Jonsson, R., 2021. *Hagtorpet och jordkällaren. Arkeologisk förundersökning och undersökning. Östergötlands län, Linköpings kommun. Fastigheten Vadtorget 4:1. Fornlämning L2008:2402. Uppdrag Arkeologi rapport 2021/15.*

Kart- och arkivmaterial

Lantmäteristyrelsen

1690, Avmätning, Lönneberga socken Haddarp nr 1-4

1765, Laga delning, Vena socken Hulingryd 1-3

Lantmäterimyndigheterna

1853, Laga skifte, Ägoutbyte, 08-ven-185

Rikets allmänna kartverk

1945, Silverdalen, 6F5j45

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-8577-2022
Kalmar läns museums dnr:	33-330-2022
Projektnummer KLM:	A2264
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Kalmar
Landskap:	Småland
Kommun:	Hultsfred
Socken:	Vena socken
Fastighet:	Smedstorpet 1:5
Fornlämningsnr:	L2022:9767
X koordinat:	6377500 (N)
Y koordinat:	543917 (E)
Latitud:	57.537880
Longitud:	15.733563
Fältarbetstid:	21 okt 2022
Antal arbetsdagar:	1
Personal:	Andreas Emilsson
Foto, Du-nummer:	DU411
Fyndnummer:	-
Fynd:	Inga fynd har tagits om hand
Tidsålder:	1600-1800 e.Kr
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

